

- Deigh, John. 1994. Cognitivism in the theory of emotions, *Ethics* 104.
Nussbaum, Martha C. 1997. Emotioner som värdeomdömen, i *Tanke, känsla, identitet*, red. Ulla Holm m.fl. Göteborg.
Stocker, Michael. 1996. *Valuing emotions*. Cambridge University Press.

Vetenskapsteoretiska grunder – historia och begrepp

Joakim Molander

Studentlitteratur 2003. 182 s. ISBN 91-44-02690-0

Enligt förlagets baksidestext är detta en ”grundläggande orientering till både vetenskapsteorins historia och till dess begreppsvärld” och en ”introduktion i vetenskapsteoretiska frågeställningar”. Boken har enligt författaren växt fram ur föreläsningssanteckningar från åtta års undervisning i ämnena vetenskapsteori och idéhistoria. Studenterna i fråga uppvisar ett brett spektrum av ekonomer, samhällsvetare, systemvetare, humanister, geografer, lärare, doktorander, pensionärer etc. Avsikten med denna lärobok är därför, får man anta, att tillfredsställa högskolestudenters och doktoranders behov av grundläggande orientering inom vetenskapsteorin, samt att för lärare erbjuda en användbar elementär lärobok i ämnet. I inledningen skriver författaren att ”boken är skriven som en lärobok”.

Som bokens undertitel antyder (”historia och begrepp”) är greppet att presentera vetenskapsteoretiska begrepp och frågeställningar i ett historiskt sammanhang. Det historiska anslaget till trots betonar författaren dock att boken *inte* är ”ännu en i raden av idéhistoriska översikter” och att det övergripande syftet med boken *inte* är att ”förmedla en bild av vetenskapens och filosofins historia, utan att med historiens *hjälp* lotsa läsaren in i kunskapsteorins och vetenskapsteorins begreppsvärld”. Detta tycks visserligen motsägas i förlagets baksidestext som uttryckligen säger att vetenskapsteorins historia är en del av bokens ämne, men tonvikten ligger alltså enligt författaren vid begreppen.

Men det är inte begreppshistoria, för det förekommer inte att två begrepp jämförs och något sägs om varför det ena upptogs men senare övergavs för ett annat snarlikt. Tvärtom vittnar texten på flera ställen om en viss okänslighet för viktiga skillnader mellan snarlika begrepp från olika tider och sammanhang. Om den grekiske atomisten Demokritos hävdas exempelvis att han föreställde sig både ”mekaniska naturlagar” och att ”matematiken är det språk med vilket detta universum

främst låter sig tolkas och beskrivas". Två synnerligen tveksamma påståenden.¹

Möjligtvis är det själva vetenskapsbegreppets historia som berättas, för i inledningen av boken skriver författaren att han försöker visa "hur vårt moderna vetenskapsbegrepp växt fram ur en historia som börjar med de gamla grekerna". Han väljer därför att ta upp olika exempel ur vetenskapshistorien, för att visa hur "vetenskapliga förhållningssätt återspeglas i vetenskapsmännens sätt att ställa frågor och arbeta". Författaren menar nämligen att vetenskapsbegreppets historia inte låter sig "berättas genom att blott de filosofiska reflexionerna över själva begreppets innebörd återges". Nå, detta låter väl bra. Det är emellertid rätt sällan som boken *tar itu* med ett konkret vetenskapligt problem snarare än att *omnämna dem i förbifarten*, så som vetenskapsfilosofier så ofta gör. I själva verket är det mesta av den "historia" som förekommer i boken av idéhistoriskt och högst översiktlig slag. Åtskilliga är utvecklingarna om sociala, biografiska eller politiska sammanhang i olika skeden av idéernas historia.

Ja, detta gäller åtminstone fram till behandlingen av "modern vetenskapsteori" vilken i stort genomförs utan referenser till vare sig samtida vetenskapliga problem eller till andra samtida idéströmningar. Där får Popper, Kuhn & Co. på konventionellt sätt det största uttrymmet, som om inget hänt de senaste 30-40 åren.

Med detta undantag skall den på det hela taget historiskt ordnade texten utgöra fonden mot vilken vetenskapsteoretiska begrepp presenteras. För boken är ordnad så att de första 40 sidorna behandlar antikens och medeltidens tankar om vetenskap och de följande drygt 55 sidorna den vetenskapliga revolutionen, innan, som sagt, historien på de avslutande 60 sidorna om modern vetenskapsteori släpper greppet över den filosofiska tanken. Detta trots att författaren säger att

I den här introduktionsboken till vetenskapsteorin har jag velat ta fasta på det historiska i både vetenskapen och vetenskapsteorin (s. 13).

Allt sammantaget är det inte klart vilket grepp boken egentligen vill ta, men låt oss nu i stället se hur boken presenterar vetenskapsteoretiska begrepp och frågeställningar med hjälp av historiska exempel, samt se om den förtjänar att rekommenderas.

¹ Se s. 27. Demokritos menade säkert att det som sker sker med "nödvändighet" men naturlagsbegreppet så som vi känner det uppkommer först i och med den så kallade vetenskapliga revolutionen.

PLATON

De drygt två sidor som ägnas åt Platon rymmer en hel del brister, för att inte säga rena felaktigheter. Vi får bland annat lära oss att verkligt kunskapssökande enligt Platon är ”en form av analys av meningen hos centrala begrepp, där målet är en universell definition” (s. 34) och vi får vidare veta att man enligt Platon inte får kunskap om tingen i sinnevärlden genom sinneserfarenheten utan genom att ”klargöra vilken innebörd våra ord har” (s. 35). Det första påståendet ger intryck av att Platons uppfattning om kunskap främst står att finna i de så kallade sokratiska dialogerna, i vilka sökandet efter definitioner står i centrum. Det andra påståendet indikerar att Platon såg *våra ord* som de intressanta föremålen för filosofiska reflektion och att han ansåg att sådan reflektion leder till kunskap om sinnliga ting. Dessa påståenden skulle möjligtvis kunna ha en roll att spela i en bredare text om Platons filosofi, i vilken olika sidor i Platons filosofi diskuteras mot bakgrunden av en allmän och balanserad redogörelse. Onekligen spelar definitioner, mening och t.o.m. ord en roll för Platons dialektik, och förvisso finns det hos Platon ett starkt språkfilosofiskt intresse. (Se exempelvis *Kratylos*.) Men med tanke på att texten inte så mycket som knystar om återerindringsläran (*Meno*), om den indelade linjens liknelse (*Staten*) eller liknelsen om det godas idé (*Staten*), är dessa korta rader djupt missvisande. Ja, i själva verket är framställningen av idéläran enastående mager. Varken de goda skälen (kunskapsteoretiska, semantiska, moraliska etc.) för idéläran eller de goda invändningarna mot den (*Parmenides*) nämns överhuvudtaget. I stället upprepas den för idéhistoriska översikter typiska schablonen: Platon var rationalist och hade blott lite till övers för sinnevärlden och sinneserfarenheten. Till intäkt för detta tas Grottligheten (*Staten*), och vi får bland annat veta att i denna ”frammanar Platon bilden av en människa som står framför en grottöppning och som endast har möjlighet att titta in i grottan”. Som alla som läst detta avsnitt ur *Staten* vet, är det väsentligt för grottligheten att huvudpersonen är *inne i grottan*, dels därför att frågan uppkommer om möjligheten och konsekvenserna av att ta sig ut, och dels av det tekniska skälet att ljuset från elden som ger upphov till skuggorna på grottväggen annars skulle blandas med solens ljus. Som avslutning på de få sidorna om Platon (boken är för övrigt mycket glest satt) nämns som hastigast att Platon inte betraktade matematik som en fullvärdig vetenskap emedan ”ingen matematisk kunskap [utgår] från en sanning som inte kan betvivlas – det vill säga från otvivelaktiga axiom” (s. 36). Saken släpps emellertid lika fort som den nämnts och läsaren lämnas undrande om vad detta kan betyda, för ingenting sägs om de geometriska bevisens natur, om den indelade linjens

liknelse, eller om Platons antydan om en bättre sorts matematik än den han kritiserade.

ARISTOTELES

Begreppen logik, deduktion och klassifikation är det naturligt att presentera i anslutning till den systematiska logikens upphovsman. Framställningen är tyvärr allt annat än tillfredsställande. Om det är fråga om rent slarv eller osäkerhet låter jag vara osagt. En genomgående svaghet i boken är att schematiska framställningar av argument och deduktioner är slarvigt utförda.² Detta kan man inte enbart lägga författaren till last, utan lika mycket fackgranskare och förlagsredaktörer. Hela poängen med att i en lärobok skifta från ren prosa till bild, diagram eller annan schematisk uppställning är ju av pedagogiskt slag. Framställningen måste bli klarare och lättillgängligare än vad den annars skulle varit i ren text. Bland annat med hjälp av detta exempel på sidan 38 skall studenten få en uppfattning om vad logik innebär.

1. Ingen svan är svart (inget X är Y).
 2. Fågeln Z är svart (Z är Y).
-
3. Z är inte en svan (Z är -X).

Man får väl anta att det var en tillfällighet att fågelns namn var just "Z". Man får vidare gissa sig till att "-" betyder negation, för ingenstans förklaras detta tecken. En stor brist i det lilla avsnittet om logik är att det aldrig framgår klart och tydligt att poängen med syllogismläran är att giltighet hos argument har att göra med logisk form. Eleven får i stället hålla till godo med följande förklaring.

Oberoende av vilka premisserna i en slutledning är följer slutsatsen logiskt. Detta betyder förvisso inte att en logisk slutledning måste stämma överens med verkligheten, eftersom premisserna kan vara felaktiga. Exempelvis finns det i själva verket svarta svanar i Australien, vilket innebär att den ovanstående slutsatsen inte alltid stämmer (s. 38).

Vad är en slutledning som "stämmar överens med verkligheten" och vad innebär det att slutsatsen "inte alltid stämmer"? Och om jag skall vara petig: en premiss kan vara *falsk* men knappast *felaktig*. Man kan naturligtvis med god vilja gissa sig till vad författaren vill säga, men i en lärobok skriven för såväl nybörjarstudenter som doktorander har både

² Andra exempel på detta finner man på sidan 22 om Parmenides, och på sidorna 128 och 129 om testimplikationer.

elever och lärare rätt att förvänta sig en bättre text, särskilt med tanke på att både författaren och fackgranskaren har disputerat i filosofi.

I avsnittet om Aristoteles tas också begreppen induktion och klassifikation upp. I en plötslig utvikning om ett föregivet resultat inom antropologin finner vi slarvighet av annat slag:

Antropologer har dock uppmärksammat att induktionen inte är lika självklar i alla andra kulturer. Exempelvis har man vid intervjuer visat att även om vissa människor i vissa kulturella samfund accepterar påståendet att alla björnar som finns på nordpolen är vita ändå inte finner sig nödgade att acceptera slutsatsen att en björn som man stöter på på nordpolen med nödvändighet måste vara vit (s. 39–40).

Kanske antropologerna i stället borde dra slutsatsen att en del människor är känsliga i fråga om användningen av ordet "nödvändig".

Men jag kanske är orättvis här. Har inte bara ordet "nödvändig" smugit sig in av misstag? Det må så vara, men exemplet är typiskt för textens kvalitet.³ För övrigt är hela sammanhanget innan och efter ovanstående passage mycket svårförståeligt till sin syftning. Alldeles innan får vi läsa följande:

När det gäller klassifikationer brukar man exempelvis ibland fästa uppmärksamhet vid att man i gamla skrifter i Kina gjorde klassindelningar som "klassen av hundar som just har rivit ned en kruka" och "klassen av hundar som ser ut

³ Ordet "nödvändig" dyker upp här och där i boken utan att man riktigt vet om det är med avsikt: (1) Syftandes på sin egen historiska framställning i boken: "...historiska framställningar är alltid tendentiösa. Med detta menar jag att en historisk betraktelse med absolut nödvändighet görs från ett visst perspektiv" (s. 13).

(2) "Att betrakta och tolka historiska skeenden är med nödvändighet en fråga om att tolka utifrån ens eget historiska och kulturella perspektiv. Det innebär att man ser på historiska skeenden annorlunda än vad de människor som upplevde dessa skeenden gjorde" (s. 43).

(3) Framställningen av skillnaden mellan Hume och Kant (s. 94–95) saknar skärpa därför att författaren inte lyckas säga varför Kant inte kan nöja sig med Humes empiristiska nödvändighetsbegrepp. Även Hume går ju med på att vår erfarenhet, så vitt vi vet, alltid är strukturerad på vissa sätt. Om den "kopernikanska revolutionen inom kunskapsteorin" blott består i insikten att "*objektet såsom vi uppfattar det är format av subjektets sätt att erfara och tänka*" (s. 95, förf. kursiv) så är det ju klart, för alla som läst Hume, att det var Hume och inte Kant som var filosofins Kopernikus. *Man måste vara noga med ordet "nödvändig" när man talar om Hume och när man talar om Kant och när man talar om skillnaderna dem emellan.*

som en fluga på avstånd". Att vi upplever sådana klassifikationer som lustiga beror på att vi har ett kulturbetingat klassifikationsbegrepp som har sina rötter i Aristoteles filosofi.⁴

Och alldeles efter passagen om isbjörnar ovan får vi författarens slutsats:

Mot bakgrund av sådana här exempel torde det framgå att det knappast går att överskatta betydelsen av Aristoteles epistemologiska insatser. På ett mästerligt sätt utvecklade han både en teori om hur kunskap erhålls och en metod för hur kunskapssökande ska gå till som inspirerade både medeltidens skolastiker och den tidigmoderna tidens naturfilosofer (s. 40).

Dessa rader väcker helt naturligt åtskillig undran hos en intresserad läsare. Exempelvis kan man undra om kineser fortfarande håller fast vid dessa klassindelningar eller om också de till slut har blivit påverkade av den västerländska filosofin. Vidare kan man, klassifikationers godtycklighet till trots, undra om inte klassifikationer kan vara bättre eller sämre, eller sanna och falska. Aristoteles tänker sig att tingen är sådana att de tillhör vissa klasser i kraft av sin natur eller sitt väsen, och han skulle, antar jag, därför säga att en klassifikation är sann om den motsvarar tingens väsen, och annars falsk. Om man inte vill gå med på detta, så kan man ändå föreslå att klassifikationer kan rättfärdigas pragmatiskt utifrån strävan att uppnå vissa mål. Carl von Linnés system kanske inte återspeglade växternas väsen, men de uppnådde en aldrig tidigare skådad översiktlighet och enkelhet. Tänker man vidare kan man undra om kineserna med "klass" menar samma sak som Aristoteles, vars definitionslära är integrerad i en särskild metafysik. Borde man vidare inte skilja mellan teorier som handlar om grunderna för klassifikation, och våra skäl för de enskilda klassifikationer som vi finner naturliga. Är båda dessa kulturbundna? Vari består egentligen konflikten mellan den lustiga klassifikationen av hundar och Aristoteles synsätt? Är inte en del klassifikationer gemensamma för alla människor, exempelvis den i man och kvinna? Men säger inte vissa idag att även dessa klasser är så kallade "sociala konstruktioner"?

Min poäng med att nämna alla dessa frågor, vilka uppkommer naturligt om man tänker vidare på saken (och som naturligtvis inte alla kan behandlas utförligt i en så kort bok som denna) är att det knappt finns

⁴ Frasen "brukar man exempelvis fästa uppmärksamhet vid" är bedräglig eftersom exemplet inte rör ett allmänt erkänt förhållande om klassifikationer någonstans i det gamla Kina. Exemplet är hämtat från Foucault som i sin tur hänvisar till Borges. Så vitt jag förstår vill ingen av dem insistera på detta som ett historiskt faktum. Författaren hänvisar varken till Foucault eller Borges.

ett spår av dem i boken. Författaren väljer hellre att nämna dessa exempel om hundar och isbjörnar än att faktiskt själv säga någonting intressant om begreppen och de frågeställningar de kan ge upphov till. Författaren snuddar vid ett problem, förbigår många andra, går vidare och lämnar läsaren i sticket. Detta är tyvärr typiskt för stora delar av boken.

Till sist är det som jag tidigare sa svårt att förstå vart författaren syftar med sin slutkläm. Exempelen med isbjörnar och hundar, som författaren valt, skall tydligen peka på en stor insats från Aristoteles sida. Kanske är den ironiskt menad; författaren har ju redan tidigare slagit fast att klassifikationer är kulturbundna. Alldeles innan passagen om hundar slås det fast.

För den nutida läsaren kan det framstå som om Aristoteles insats tycks ha varit att sätta ord på en rad självklarheter. Att man kan uppleva klassifikationer, induktion och klassisk logik som självklarheter är emellertid inte för att det är självklart eller naturligt tänka så, utan för att Aristoteles haft sådant inflytande på utvecklingen av filosofi och senare vetenskap att sådana saker i dag betraktas som självklara (s. 39).

Exakt vad det är som vi skulle uppleva som självklart preciseras inte.

DEN VETENSKAPLIGA REVOLUTIONEN

Förlagets baksidestext säger att "Tyngdpunkten i boken ligger på en analys av den så kallade vetenskapliga revolutionen på 1600-talet och de tankar om kunskap och kunskapssökande som den givit upphov till. Analysen sträcker sig in i vår tids postmoderna debatt". Ordet "analys" är här för mycket sagt. Författaren har ingen egen systematisk och konsekvent genomförd infallsvinkel utan presenterar allmängods ur vetenskapshistorien. Ändå är det först här som boken närmar sig vad som utlovats, nämligen att vetenskapsteoretiska begrepp presenteras i anslutning till konkreta exempel ur vetenskapernas historia. Den kopernikanska revolutionen ägnas ca 10 sidor. Fördelar och nackdelar med Kopernikus hypotes och det Ptolemaiska systemet ges stort utrymme. Detta är lovande och välmotiverat, eftersom en viss insikt om de rent vetenskapliga argumenten är den bästa grunden för en förståelse av de vetenskapsteoretiska och filosofiska problemen. Detta var ju något som saknades i framställningen av idéläran. Tyvärr kommer texten inte så mycket längre än så. Den för tiden så viktiga distinktionen mellan matematiska och fysikaliska hypoteser nämns aldrig klart och tydligt. Visserligen sägs det avslutningsvis med hänvisning till förordet till Kopernikus bok att "teorin bara var att betrakta som ett tankeexperiment och inte skulle tolkas som om den sade något om tingens verkliga förhållanden"

(s. 68). Men detta är allt. Ett av de viktigaste och mest originella svaren på bokens huvudfråga "Vad är vetenskap?", nämligen att vetenskapens uppgift inte alls är att framställa sanna påståenden om verkligheten, får anmärkningsvärt nog ingen plats i boken. De antirealistiska, pragmatiska och instrumentalistiska alternativen från Berkeley (*De Motu*), Wittgenstein (*Tractatus*) och Vaihinger (*Die Philosophie des Als-Ob*) lyser med sin frånvaro.

Av framställningen kan man ledas till att tro att Galileos insats begränsas till att ha argumenterat för den kopernikanska hypotesen med hjälp av skicklig retorik och sin stjärnkikare. Författaren framhåller att Galileos argument inte var tillräckligt starka för att avgöra saken och att också de som gjorde motstånd fann goda skäl för detta, vilket är riktigt. Författaren beskriver situationen på följande vis.

Galileo ger alltså inte några direkta argument för en kopernikansk tolkning av vad vi kan observera, utan blottlägger snarare de faktum att den traditionella tolkningen av observationerna just är en *tolkning* och inte ett fastställande av fakta. Den kopernikanska tolkningen är förstås också en tolkning men, vill nog Galileo mena, en rimligare tolkning än den traditionella (s. 73).

Detta låter sig förvisso sägas om Galileos argumentation i *Dialog om de två världssystemen*. Men man skulle önska att författaren tog tillfället i akt att säga åtminstone någonting om vad som kan menas med "tolkning", "rimligare tolkning", "inte ett fastställande av fakta" och "inte några direkta argument för". Detta skall ju vara en bok som presenterar begrepp. Författaren ställer visserligen den utomordentligt intressanta och viktiga frågan "varför en modell som avlägsnar sådana defekter [som den ptolemaiska hade] ska anses bättre än en tidigare modell som trots sin komplexitet faktiskt stämde väl överens med vad som kunde observeras" (s. 66). Men frågan får märkligt nog ingen som helst behandling. Tillfället missas att ta upp begreppen *förutsägelse*, *förklaring*, *enkelhet* och *sanning* samt att knyta an till Platons berömda hugskott om att "rädda fenomenen". Det är svårt att se vilken nytta genomgången av de vetenskapliga argumenten för och emot den heliocentriska hypotesen har när så elementära aspekter av saken inte behandlas mer utförligt. Detta kan inte anses tillfredsställande för en lärobok som skall introducera vetenskapsteoretiska begrepp.

NEWTON

Newtons insats i vetenskapens och vetenskapsfilosofins historia ägnas mindre än 2,5 sidor. Av dessa ägnas en halv sida åt en uppställning av de tre rörelselagarna samt gravitationslagen, tillsammans med ensatsiga

förklaringar av deras innebörd givna inom parantes. Newtons plats i boken blir främst den att ha bekräftat den Kopernikanska hypotesen genom att ge den en teoretisk förklaring av såväl fördelarna som problemen med den heliocentriska världsbilden. Anmärkningsvärt nog nämns inte ett enda ord om kraftbegreppets kontroversiella karaktär, kring vilket de mesta av stridigheterna stod. I stället kan man läsa följande:

Newton menade att orsaken till exempelvis gravitationen inte kan iakttagas och bevisas och därför inte har någon plats i den experimentella vetenskapen. På frågan om Gud kunde vara orsaken till lagarna svarade han med det klassiska ”jag uppställer inga hypoteser”. Med hypoteser avsåg han av allt att döma påståenden som vare sig kunde bevisas eller motbevisas empiriskt (s. 77).

Detta är tydligen Newtons bidrag till vetenskapsteorin, om man skall förlita sig på denna bok. Tyvärr är det mesta fel. Mig veterligen har Newton inte betonat att gravitationens orsak inte skulle vara iakttagbar; han skulle nog hålla med om att så är fallet, men mest därför att det förefaller trivialt. Däremot hävdar Newton bestämt i *Principia* att han har bevisat gravitationskraftens verklighet genom att härleda den från iakttagelser och experiment. Vidare är det välkänt att Newton ägnade mycket tid åt att försöka förklara gravitationskraften – att finna dess fysikaliska orsak – samtidigt som han ansåg att den *yttersta* förklaringen eller orsaken var Gud.

Vad beträffar det ”klassiska” uttalandet tycks författaren här ha förväxlat Laplaces svar på Napoleons fråga om Guds plats i Laplaces formulering av mekaniken (”Jag behöver inte den hypotesen”) och Newtons ofta citerade bisats i slutet av *Principia* ”Hypothesis non fingo”, vilket kan översättas till ”Jag fingerar inte hypoteser”. Newton ansåg förvisso att Gud var det yttersta upphovet till naturlagarna och detta var just en sådan sak som skiljde honom och de tidiga Newtonianerna från Laplace hundra år senare. I själva verket ansåg de tidiga Newtonianerna att Guds insats, via ”krafter”, var en nödvändig ingrediens i det fysiska universat och höll detta för att vara en merit i jämförelse med den själlösa och mekanistiska cartesianska fysiken, till vilken Laplace i viss mån återknöt.

Newton hävdar vidare att härledningen av gravitationskraften från empiriska data inte står i beroende till någon ”hypotes”. Detta är antagligen det mest kontroversiella och svårtolkade påståendet i vetenskapsfilosofins historia. Jag tror inte att någon som försökt bilda sig en uppfattning vad Newton menade, eller som ens kastat en hastig blick på sekundärlitteraturen skulle drista sig till att käckt hävda att Newton med hypotes avsåg ”av allt att döma påståenden som vare sig kunde bevisas eller motbevisas empiriskt”. De fåtal som i denna fråga kan säga

”av allt att döma” brukar inte göra anspråk på att ha klarlagt innebörden av Newtons uttalande.

MODERN VETENSKAPSTEORI

Vissa delar av avsnittet om modern vetenskapsteori är inte alls dåliga, men de är inte heller så bra att de förtjänar någon särskild rekommendation. Författaren har uppenbarligen läst Kuhn, Feyerabend, Chalmers och Sven-Ove Hansson, för åtskilliga sidhänvisningar går till dessa författare.

Ändå måste jag framhålla bristerna också i denna del av boken. Den ”analys” som skulle sträcka sig in i den postmoderna debatten blir inte mycket utav. Och de få sidorna om humanvetenskapernas vetenskapsteori är så korta och intetsägande att de gott kunde avvaras.

Ett märkligt avsnitt handlar om *Husserls fenomenologi*. Författaren har här förlitat sig på vad som måste vara en minst sagt udda bok om Husserl, nämligen Christer Bjurwills *Fenomenologi* (Studentlitteratur, Lund 1995). Husserls ansträngningar att utveckla fenomenologin som ett sätt att komma till rätta med vetenskapernas grundvalsproblem och hans därmed sammanhängande kritik av empiristisk och positivistisk kunskaps-teori förvandlas här till en ren och positiv metodlära för den i empiriska vetenskaper verksamme forskaren. Molander hävdar att ”Husserl ursprungligen utvecklade fenomenologin som en metod för att erhålla objektiva, säkra fakta” (s. 125). Författaren signalerar inte alls att detta är en minst sagt kontroversiell tolkning, och frågan är om han inser det.

AVSLUTANDE ANMÄRKNING

Det är uppenbart att en bok av detta lilla format endast kan *presentera* vetenskapsteoretiska begrepp och frågeställningar. En introduktionsbok behöver inte vara utförlig och djuplodande. Kanske är det detta som föresvävat författaren i inledningen där det står att ”boken är skriven som en lärobok och därför medvetet förenklande”. För min del tycker jag emellertid att både ordet ”lärobok” och själva ämnet uppfordrar till noggrannhet. Bristen på utrymme borde inte vara ett hinder utan snarare en sporre, men till förfång för den unge studenten på någon av landets alla små och stora högskolor, nya som gamla, saknar texten genomgående pregnans.

Ordlistan längst bak i boken antyder en ansats till att boken skall vara användbar och systematisk. Ordlistans förklaringar finns också utspridda i texten där orden förekommer, vilket gör ett gott intryck för den som bläddrar i boken. Tyvärr saknas även här noggrannhet. Ett exempel är den enastående förklaringen av ”relativism” i ordlistan.

Uppfattning som går ut på att allt är relativt, det vill säga att det inte bara finns en sanning, utan många tänkbara sanningar (s. 179).

Den förstaårsstudent som aldrig hört talas om relativism blir här be-
dragen och den humanistiska doktorand som hört talas om relativism
till leda, men som nu vill ha ett klagörande av ståndpunktens innebörd
lämnas helt i sticket.

Jag rekommenderar inte boken. Det som här saluförs som en läro-
bok och en orientering duger enligt min mening inte till litteratur på
vare sig högskolor, i studiecirkel eller annorstädes. De ursprungliga
”Föreläsningssantekningarna” har gått från hand till hand till press utan
tillräcklig granskning och eftertanke. Detta kan inte enbart läggas förfat-
taren till last utan lika mycket fackgranskare, förlagsredaktör och förlag.

ROBERT CALLERGÅRD

Om vikten av ödmjukhet när man rör sig i okänd terräng

Bengt Brülde och Per-Anders Tengland svarar på Åsa Carlsons recension

I nr 2 av *Filosofisk tidskrift* 2004 bidrar Åsa Carlson med en recension av
vår bok *Hälsa och sjukdom: En begreppslig utredning*, Studentlitteratur 2003.
Det lär inte vara brukligt att man som författare besvarar eller i text
kommenterar recensioner. Men en kombination av raljerande överlägg-
senhet och allvarliga missuppfattningar av mycket av det vi skriver gör
att vi känner oss tvungna att gå i svaromål.

Carlson har en mängd synpunkter på boken och dess innehåll, men
även på dess framställning. Det allmänna intrycket är att hon tycker att
boken trots vissa förtjänster är ganska dålig. Hon har naturligtvis rätt
till denna åsikt, men framför allt borde hon argumenterat bättre för den.
Hon gör t.ex. en stor sak av att vi har flera syften med boken (s. 55–56).
Förutom de två syften vi själva anger, att den både kan tänkas fungera
som en lärobok i ämnet och ses som ett forskningsbidrag inom hälso-
filosofin, finner Carlson ytterligare ett. Hon konstaterar att vi påstår att
boken är ett inlägg i den pågående debatten i ämnet. Något sådant de-
battinlägg finner hon inte i boken.

Men visst är boken ett debattinlägg, nämligen *i en pågående akademisk
diskussion*. Vad Carlson inte förstår är att det tredje funna syftet samman-
faller med det vi ser som ett forskningsbidrag inom ämnet. Men dels
känner hon uppenbarligen inte till den akademiska diskussionen i äm-